

NEKROLOG

'Historien er ikke forbi. Der er stadig frø at samle og plads i posen med stjerner'

Sci-fi-forfatteren Ursula K. Le Guin er død, 88 år gammel. Tilbage står vi med et forfatterskab af den mest nysgerrige, tankevækkende og helende slags

Af Anna Raaby Ravn

Da Ursula K. Le Guin i 2014 modtog æresmedaljen for sit forfatterskab og dets fuldstændig gennemgribende betydning for amerikansk litteratur – især sci-fi og fantasy – ved den årlige National Book Award, sagde hun sådan her: »Jeg tror, at svære tider er på vej. Og vi får brug for de forfatterstemmer, der kan se og skabe alternativer til den måde, vi lever i dag. Vi får brug for forfattere, der kan huske, hvordan frihed ser ud.«

Vi får brug for sci-fi-forfattere og fantaster, »the realists of a lar-

ger reality«, som Le Guin udtrykte det. Dem, der kan skabe andre verdener og alternative livsformer med ord – og dermed rykke lidt ved den her verden.

Og det er præcis det, den amerikanske sci-fi-forfatter har gjort igennem et halvt århundrede. Hun døde i mandags i sit hjem i Portland. Og indtil da har hun med sit forfatterskab – der tæller mere end 50 udgivelser, herunder 21 romaner oversat til mere end 40 sprog, en lang række børnebøger, essays og digtsamlinger og senest også blogindlæg – i mere end fem årtier husket os på, hvad frihed er: Frihed er endven til at forestille sig umulige ting. Frihed

er endven til at tænke forfra, tænke anderledes og usandsynligt.

For hvad nu hvis vi har fået det hele galt i halsen? Hvis de historier, vi fortæller om verden og os selv, gør os ufrie? Hvis de gør os ude af stand til at vise hinanden og kloden omsorg?

Den slags spørgsmål rejser Le Guin i den lille, og for mange nok ukendte, tekst *Bæreposeteorien om fiktion* fra 1986, der blev min indgang til Ursula K. Le Guins sælsomme og magiske forfatterskab. Den tekst står stadig som noget af det rene og mest rørende, jeg nogensinde har læst. Den er en poetisk filosofien over måden, vi fortæller historier på, over måden vi læser de allerede fortalte historier på. Og den er fortællingen om den nye, gamle fortælling:

»Vi har alle hørt alt om alle de kæppe og spyd og sværd, de ting man kan slå og pirke og banke med, de lange, hårde ting, men vi har ikke

hørt om tingen at putte ting i, beholderen til den beholdte ting. Det er en ny historie. Det er nyt. Og al ligevel gammelt.«

Kurven, kvinderne samler bæri i, er

”

Hun var en af de få forfattere, der kunne skrive helende, nysgerrigt og omsorgsfuldt og samtidig bedrive behård samfundskritik

en beholder. Flasken, der er fyldt med medicin, er en beholder. Og romanen er litteraturens svar på beholderen, en søk til ord, skriver hun. Den er en medicinbylt, den indeholder alle de ord og tanker, vi har brug for.

Og for hver roman, jeg siden har læst af Ursula K. Le Guin, desto klarere står det, at hun ikke alene var en forfatter med mageløs fantasi og et syleskarpt blik på både den her og alle de andre verdener. Hun var en af de få forfattere, der kunne skrive helende, nysgerrigt og omsorgsfuldt og samtidig bedrive behård samfundskritik. Hun skabte og skældte ud på samme tid – og det er ment i den allermost positive forstand.

Fortæl, fantast

Ursula K. Le Guin blev født i 1929 i Berkeley, Californien. Hendes mor, Theodora Kroeber, var forfatter, hendes far, Alfred Kroeber, antropolog. Hun voksede op med farens genfor-

Ursula K. Le Guin, prisvindende science fiction og fantasy-forfatter, der har udforsket feministiske temaer og var bedst kendt for sine 'Earthsea'-bøger, er død. Hun sov stille ind i sit hjem i Portland i mandags.
The Oregonian/Scanpix

tællinger af indianske legender og antropologiske feltstudier og dermed med visheden om, at USA ikke blot var Europas erobring – modsat den historie, der blev fortalt i skolen. Og det afspejles i hendes forfatterskab. Hun er gået af atypiske veje, hun har skrevet fra både myrens, pingvinens og havrefrøets perspektiv – med stor alvor og opmærksomhed.

Sci-fi-genren, har hun sagt, muligvis nemlig, at man ikke sidder fast i menneskelig forstokkedhed, men kan bevæge sig på tværs af arter, universer og bevidstheder. Igenem et halvt århundrede har Ursula K. Le Guin talt den fantastiske litteratur sag – og rettet behårdt kritik mod det litterære etableringsmæssige tunnelsynsagtige forherligelse af den såkaldte realisme.

For Le Guin er realisme en begrænset størrelse, da den alene forholder sig til det sandsynlige, det realistiske. Den fantastiske litteratur arbejder derimod med det usandsynlige, det fantastiske – og på den måde løfter den læseren ud af sit selvcentrerede, snævre verdenssyn.

Sci-fi er en realisme, har hun sagt i et interview og igen: »Det er en mærkelig realisme, men det er også en mærkelig virkelighed.«

Ursula K. Le Guin var ikke interesseret i at udkonkurrere Norman Mailer, Edna Ferber eller Saul Bellow, hun var ikke interesseret i at overtage realisternes (ofte mandlige) imperier. Hun ville et andet sted hen, dyrke sin egen have og åbne egne litterære vinduer til alle de verdener og fortællinger, verden endnu ikke havde hørt om.

Så det gjorde hun. I 1968 udkom den første roman i den prisbelønnede *Earthsea*-serien. I 1969 fik hun sit bredere gennembrud med *Mørkets venstre hånd*, en feministisk sci-fi-roman om planeten Gethen, der er befolket af »ambiseksuelle« uden fast køn. Dens radikale undersøgelse af kønnets – og kønsrollerens – betydning for en kultur og et samfund er siden blevet beskrevet som begyndelsen på den feministiske sci-fi-litteratur som genre.

I 1974 udkom den socialutopiske roman *De udstødte*, der billedligt gør to radikalt forskellige kulturer på to forskellige planeter: en kapitalistisk planet, hvor profitmageri og ulighed råder, og en anarkistisk planet med nøjsomhed og ansvarsfølelse. For den roman modtog Ursula K. Le Guin både Hugo- og Nebula-prisen for bedste roman i 1974.

I 1976 blev sci-fi novellen *The Word for World Is Forest* udgivet, og Le Guins produktivitet fortsatte langt op i hendes 80'ere. Hun var aldrig ikke skrivende, har hendes søn, Theo Downes-Le Guin, fortalt. I december 2017 udkom hendes seneste bog, *No Time To Spare – Thinking About What Matters*, der samler tekster og blogindlæg om alt fra farven beige, »crabby age«, døden og morgenmadssituationer. Ursula K. Le Guin forblev fandens skarp, klog og

morsom. Og hun tog tydeligvis ikke fejl, da hun i 2014 spæde om svære tider for planeten Jorden og alle dens beboere. Omsorg var for hende en politisk handling, og hun bekymrede sig for de uddøende arter, de truede økosystemer og alle de børnebørn, der vokser op i en klimakriseret verden. Nogle af hendes sidste blogindlæg handlede om klimaforandringer, olieudslip og Trump – og da også hendes bedste ven, katten Pard.

Det er, som om jeg kan høre biolog og kønsteoretiker Donna Haraways diktum, når jeg læser Le Guin: »Det her er tiderne, hvor vi skal tænke. Det her er de akutte tider, der har brug for fortællinger.«

Og den nu afdøde forfatters bærepotentielle tekst tilføjer håbefuldhed:

»Der er tid nok til at samle masser af flyvehavre og til at så den og syng for lille Oom og lytte til Ools vittighed og se på salamandre, og stadigvæk er historien ikke forbi. Der er stadigvæk frø at samle og plads i posen med stjerner.«

annaara@hotmail.com

BLÅ BOG

Ursula K. Le Guin

✦ Født i Berkeley, Californien i 1929 og uddannet i fransk og italiensk litteratur fra Radcliffe College og Columbia Universitet i 1952.

✦ Hun debuterede med romanen 'Rocannon's World' (1966) og har siden udgivet mere end 40 bøger, heriblandt både poesi, essays, kortprosa, fantasy og sci-fi-litteratur. Hendes mest kendte værker tæller 'Earthsea'-serien, sci-fi romanerne 'Mørkets venstre hånd' (1969), 'De udstødte' (1974), 'The Word for World is Forest' (1976), 'Malafrena' (1979) og 'Four Ways to Forgiveness' (1995). I 2017 udkom tekstsamlingen 'No Time To Spare – Thinking about What Matters'. Hun opdaterede desuden sin blog, *ursulakleaguin.com*, jævnligt med skarpsindige, fabulerende og humoristiske tekster.

✦ Hun har modtaget en lang række priser for sit forfatterskab og er oversat til mere end 40 sprog.

✦ I 2017 udgav Forlaget Virkelig kortprosatæstene 'Sur og Akaciefrøenes forfatter' (1982), samt 'Bærepotentielle om fiktion' (1986) i bogserien Bestarium i 2017.

✦ Ursula Le Guin er død i sit hjem i Portland, Oregon, 22. januar 2018 efter kort tids sygdom. Hun efterlader sig tre børn og fire børnebørn.

Følelser sat på form

Fire danske forfattere hylder og genskriver Ola Julens moderne klassiker 'Orissa' på hver deres måde. Ingen lades uberørte

Af Tue Andersen Nexø

Den svenske digter Ola Julén, født 1970, død 2013, udgav i 1999 den lille bog *Orissa*, som meget hurtigt gav genlyd også blandt danske forfattere. Den mindede ellers ikke om de digte, der blev skrevet i Danmark på det tidspunkt. Dengang var meget dansk litteratur ironisk og snakkelsalig, forbeholden over for den alvorlige minimalisme og også over for det, man kunne kalde lyrikkens cisererede patos.

Men *Orissa* ville følelserne. Eller, den ville de mørkeste følelser, ensomheden, desperationen, resignationen. Den ville skrive en smerte frem så stor, at kun de allerrest almindelige ord kunne rumme den. På hver af bogens sideopslag står der bare en enkelt linje eller to, en konstaterende sætning. Den søger at tale så enkelt som muligt. Den taler nærmest forundret om det smertelige.

»Hvad er det for en smerte/ som ikke slipper?// Jeg som skulle/ være fuld af kærlighed// Jeg forstår ikke./ Hvorfor er der ingen der vil have mig?// Det er sandt./ Det er derfor jeg godt vil dø./ Jeg forstår ikke at det kan gøre så ondt./ Jeg har ingenting at sige.«

Det kan virke som et let greb. Sætninger uden forslinger og metaforer, sætninger med en fremdrift, men uden nogen egentlig udvikling. Hvor svært kan det være? Men tag ikke fejl: *Orissas* luftige, nedbarberede skrift var på én gang en ny form – sådan kan en bog også se ud – og en ny stemme. Sådan kan man også tale i litteraturen, så patetisk og så troværdigt på samme tid.

Omsorg og tavshed

Siden er der selvfølgelig sket meget i skandinavisk litteratur, men Ola Julén er ikke glemt. Allerede Claus Handberg's fine *Tak for mørket, far* (fra 2009) lånte sin form fra *Orissa*, og sidste år blev den danske oversættelse fra 2001 genudgivet. Nu har det lille forlag Kronstork simpelthen påbegyndt et *Orissa*-bibliotek, som lader danske forfattere møde og på sin vis genskrive Ola Juléns bog.

Eller, genskrive. Formen er den samme, de enkle sætninger, der står alene på bogernes højresider. Det sikrer, at ordene ligesom fremhæves og får tyngde. Men de fire udvalgte forfattere til de fire første bind, Lars Bukdahl, Cecilie Lind, Mads Mygind og Rasmus Halling Nielsen, bruger forlægget til ret forskellige ting.

Tættest på den oprindelige, og også mest spændende, tror jeg, er Cecilie Linds *Ragusa*, små noter om graviditet og mental skrøbelighed. Hendes skrift kan ellers godt blive en næsten uigennemtrængelig mur af ordspil og henvisninger til en piget og sort gotik, hvor måner og feer og perlekæder danser rundans med døden og trangen til at odelægge sig selv.

Det klæder den helt enormt at blive ordknap. Så får det oppskede sprog modvægt af noget både hverdagsligt og trøstesløst:

»en mave svulmede, strækmærker og mismod// lydlig mens det støvregner, fugt og som sagt/ sarte nerver, nerverne, nerverne, neglene// jeg har ikke hjertet med i det// det er formålsløst// månen// månens spejl er søen, søens spejl findes ikke/ havsens bund hahaha// lille du, ti nu, ti nu«

Det at vise omsorg og det at gøre tavs kommer faretruende tæt på hinanden her. Graviditeten forbindes med sorg, men *Ragusa* er egentlig ikke interesseret i at forklare eller udlægge den sorg for os. Det er en stemning, man må acceptere – og også straks acceptere, det er jo en af de ting, god litteratur kan – mens man bladrer sig igennem siderne.

Et afklaret mørke

Lars Bukdahl er digter, men jo først og fremmest kritiker på *Weekendavisen*. Han er også kæreste med Cecilie Lind. I sit bidrag, *Korshøjen*, skriver han om sorgen ved den foregående, snarere end den kommende generation. En af sætningerne i *Orissa* lyder i al sin enkelthed »Jeg savner min far«, Bukdahl skriver så om sin egen far, teologen Jørgen K. Bukdahl, der døde som 45-årig for snart 40 år siden.

Det er rørende, selvfølgelig, og også nyt i forhold til Bukdahls tidligere digte, at han skriver så direkte og nærmest ukunstlet om sorgen. Erindringslimt fra livet som barn – med faren – og fra den morgen, faren lå død i sengen, blander sig med noter om det stadige savn.

»At evigvænte i børnehavelhede på Citroënlyd// Cigar// At ryge cigaren, jeg prøvede engang at ryge en af hans cigarer, jeg kommer aldrig til at ryge cigaren// Chokoladekiks som MIN cigar (at fejre i Citroën Ami at være på vej HJEM fra børnehavel)«

Jeg kan godt lide blandingen af tavt og barnlig fryd, der ligger i de her linjer. Derudover føles bogen mest af alt afklaret, på trods af alle Lars Bukdahls parenteser og indskud og store bogstaver nærmest stillfærdig. *Korshøjen* – den gade, hvor barndomshjemmet lå – skriver om et mørke, der har fundet sin plads, som ikke længere overvælder én og vælter livet omkuld. Det er også fint.

Mads Myginds *Bergamo* handler ikke om følelser, men om folksomhed. Den prøver, tænker jeg, at indfange den stemning, man kommer i, hvis man rejser alene

i for lang tid. Så er man nærmest overopmærksom, ens bevidsthed bliver som irriteret hud, der fokuserer næsten for voldsomt på de små ting. Og ikke bare tingene, men også tiden bliver ligesom overtydelig:

»jeg bestiger et bjerg for at kigge ud fra det// går op ad en trappe der fører til endnu en trappe// det bliver varmere jo længere jeg kommer op// et firben løber op ad en træstamme// en udtrådt kondisko// en smeltet Mars på en bænk«

Det er rejsefortælling for os, der ikke bryder sig om at rejse, og også et utroligt rent og gennemført projekt. *Bergamo* tager Ola Juléns form og bruger den til noget helt andet, vender den udad, mod verden, snarere end ind mod sindet.

Som rosinen uden for pølseenden kommer så Rasmus Halling Nielsens *Norske stjerner*. Her er det, som om siderens ensomme sætninger hver muterer ud af den foregående, imens ordene skifter mellem dansk, svensk og noget helt tredje. Det lyder forvirrende og er heller ikke helt let at læse. Sådan har begynder bogen:

»dette virvar// DENNA virrvar// danne viral adfærd// DANNE VIRAL BETEENDE// betjener vi os dannede// TJÄNA bildar vi// vi tjener vores billeder«

Det er en jegløs skrift, en skrift uden egentlig forankring i det menneskelige. I stedet zigzagger den – som et fejlbehæftet oversættelsesprogram – rundt mellem ord og udsagn, der er skiftevis suggestive og meningsløse.

Alligevel føles *Norske stjerner* som det mindst frugtbare af møderne i *Orissa*-biblioteket. Når Rasmus Halling Nielsen er bedst, skriver han tekstmæssigt, ud af hvilket der langsomt dannes sig helt klare og smukke sætninger. For ham er den knappe form ikke andet end det: en begrænsning.

Det skal ikke ligge projektet til last. *Orissa*-biblioteket er en enormt sjov og god og vellykket idé. Selvfølgelig er der tale om et formeksperiment og en stiløvelse, men på den allerbedste måde. Og hvornår er det? Jo, når de nye formkrav tvinger forfatternes skrift nye steder hen og giver plads til nye stemninger, nye udsagn, nye former for præcision.

Når kravene udvider digternes virkefelt og måske også udvider litteraturens.

kultur@information.dk

NY BOG

Orissa-Biblioteket 1-4

- ✦ Lars Bukdahl: 'Korshøjen', Cecilie Lind: 'Ragusa', Mads Mygind: 'Bergamo', Rasmus Halling Nielsen: 'Norske stjerner'.
- ✦ Forlaget Kronstork
- ✦ 350 kroner